

Рейтинг України щодо умов ведення бізнесу

Показник	Рік			
	2009	2010	2011	2012
Ведення бізнесу	146	142	149	152

Складні умови ведення бізнесу в Україні є, в значній мірі, об'єктивною причиною загрозливих масштабів тіньової економіки, за різними оцінками близько 50–60 % ВВП. Поряд із використанням загальнокримінальної злочинності для “прикриття” своєї діяльності тіньовий бізнес “обслуговується” владними структурами, що істотно розширює масштаби корупції, яка в Україні є системним і масштабним явищем, що зачіпає суспільство й державні інститути, включаючи суди, і являє собою реальну загрозу принципам демократії й верховенства закону. Щодо боротьби з корупцією Україна отримує в останні роки вкрай низькі оцінки міжнародних інституцій, зокрема, Організації економічного співробітництва та розвитку (Стамбульський план дій) та Групи країн Ради Європи проти корупції (GRECO) – у 2010 році 134-те місце серед 178-ми країн, поруч з Того і Зімбабве [7].

Наслідком інституційних вад та неефективної економічної політики є те, що конкурентоспроможність вітчизняної економіки міжнародні експерти також оцінюють вкрай негативно. Рейтинг Міжнародного інституту менеджменту розвитку базується на оцінці чотирьох головних критеріїв: макроекономічної динаміки, ефективності державного управління, ефективності бізнес-сектора, розвиненості інфраструктури. Зокрема, у рейтингу конкурентоспроможності World Competitiveness Yearbook 2011 Україна просіла 57-ме місце із 59-ти. Нижче – тільки Хорватія і Венесуела. За рівнем корупції у цьому рейтингу Україна і Росія займають дві останні позиції [6]. Погіршено також позицію України у рейтингу американської неурядової організації “Freedom House” за 2010 р.; зі списку “вільних” країн її переведено до списку “частково вільних” поруч з Камбоджею, Афганістаном та Свазілендом. На жаль, маючи величезний ресурсно-економічний потенціал, наша країна за роки незалежності девальвуючи всі конкурентні переваги, так і не змогла побудувати ефективну економіку.

Висновки. Отже, двадцять років української незалежності не стали для України періодом динамічного соціально-економічного розвитку, що більшою мірою обумовлено відсутністю застосування належних чітких механізмів та інструментів макроекономічного регулювання. Відповідно, трансформаційні процеси йдуть безсистемно та хаотично, Україна втрачає свої позиції в рейтингах економічно розвинутих країн. Спостерігається поступова “реанімація” основних рис докризової моделі економічного розвитку, яка зберігає значну волатильність економіки та надмірну чутливість до коливань світової кон'юнктури. Між тим, економічне зростання парадоксальним чином поєднується з невпевненістю у сталість цього процесу, що пов'язано з нестійкістю світової економічної динаміки, а поточний стан вітчизняної економіки, незважаючи на досягнуті позитивні зрушення післякризового періоду, також не дає підстав для заспокоєння щодо перспектив подальшого економічного розвитку. Структурні характеристики розвитку країни показують, що зростання не сприяє подоланню суперечностей, які негативно впливають на її соціально-економічний розвиток. Розв'язувати ці проблеми в Україні необхідно комплексно, застосовуючи важелі, властиві макроекономічному регулюванню.

Література

1. Держкомстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Діяльність Світового банку в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.worldbank.org.ua/
3. Офіційний сайт Міжнародної фінансової корпорації Doing Business [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/>
4. Офіційний сайт ВЕФ у Давосі <http://www.gcr.weforum.org/>
5. Про основні напрями економічної політики України в умовах незалежності : постанова ВРУ № 1698а-ХІІ від 25.10.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1698a-12>
6. IMD World Competitiveness Yearbook. Press Release [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.imd.ch/research/publications/wcy/upload/CHPressReleaseUK.pdf>
7. The Group of States against Corruption (GRECO) Publishes its Report on Ukraine. Strasbourg [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.coe.int/t/dg1/greco/>

УДК 342.95(477)

Н. С. КАРВАЦКА

Хмельницький національний університет

МИТНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ: ЗМІНИ, НОВОВВЕДЕННЯ, ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Розглянуто основні зміни та нововведення Митного кодексу України. Визначено невирішені в новому Кодексі питання та проблеми.

Considered the main changes and innovations of the Customs Code of Ukraine. Determined unresolved issues and problems in the new Code.

Вступ. У березні 2012 р. Верховна Рада України прийняла нову редакцію Митного кодексу України (МКУ), з урахуванням правок Президента. Як проголошується, його нова редакція містить ряд прогресивних, давно очікуваних нововведень, які важливі для налагодження “позитивного” інвестиційного клімату в Україні та приведена у відповідність до світових стандартів (зокрема Генеральної угоди по тарифам і торгівлі 1994 р., в т.ч. Угоди про застосування ст. 7 ГАТТ 1994 р.). Основною ідеєю є спрощення митних процедур і скорочення термінів митного оформлення, поступовий перехід на електронне декларування товарів.

Метою статті є дослідження основних змін і нововведень МКУ. Визначення невирішених питань та проблем.

Викладення основного матеріалу. Розглянемо коротко основні зміни кодексу, прийнятого у 2012 р.

У сфері визначення основ державної митної справи. Митний кодекс у новій редакції оперує поняттями “Державна політика у сфері державної митної справи” на відміну від “Митна політика” у старій редакції, “Державна митна справа” замість “Митне регулювання” (ст. 8 МКУ). При цьому перша у своєму визначенні містить окрім забезпечення економічних інтересів та безпеки України, ще й регулювання зовнішньої торгівлі та захист внутрішнього ринку, розвиток національної економіки та її інтеграцію до світової економіки, наповнення державного бюджету. До принципів здійснення державної митної справи було додано врахування презумпції невинуватості, спрощення законної торгівлі, визнання рівності та правомірності інтересів усіх суб’єктів господарювання незалежно від форми власності, заохочення добросовісності, відповідальності, що дійсно наближує митне законодавство до світових стандартів.

В оновленому Митному кодексі з’являється нова особа – “Уповноважений економічний оператор” (гл. 2 МКУ) – підприємство, створене відповідно до законодавства України, яке здійснює зовнішньоекономічну діяльність протягом не менше трьох років; не має невиконаних зобов’язань із сплати митних платежів та пені, заборгованості відповідно до податкового законодавства; не містить в історії своєї діяльності факти притягнення посадових осіб до адміністративної відповідальності за порушення митних правил за ст. 472, 482–485 МКУ; використовує таку систему обліку товарів, яка дає змогу порівнювати документи і відомості, що надаються митним органам при здійсненні митного контролю та митного оформлення, з документами і відомостями про провадження господарської діяльності тощо (ст. 14 МКУ). Зазначене підприємство має право користуватися спеціальними спрощеннями:

– за сертифікатом щодо надійності і безпеки: зменшений обсяг відомостей, які необхідно надати митному органу до прибуття на митну територію України та/або вибуття за межі митної території України товарів, транспортних засобів комерційного призначення; тимчасове зберігання товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що перебувають під митним контролем, у приміщеннях, на відкритих та критих майданчиках уповноваженого оператора економічної діяльності; зняття митного забезпечення без отримання дозволу митниці; відправка товарів з приміщень, відкритих та критих майданчиків уповноваженого оператора економічної діяльності без пред’явлення їх митному органу відправлення.

– за сертифікатом на спрощення митних процедур: здійснення митного контролю в першочерговому порядку; розміщення товарів на складі тимчасового зберігання закритого типу без отримання дозволу митного органу; звільнення від надання гарантії при здійсненні внутрішнього митного транзиту товарів (крім підакцизних), якщо декларантом є уповноважений економічний оператор; митне оформлення товарів на об’єктах уповноваженого оператора економічної діяльності; подання однієї митної декларації, якщо протягом певного часу, погодженого з митним органом, товари неодноразово ввозяться на митну територію України або вивозяться за її межі однією особою за одним зовнішньоекономічним договором.

– за сертифікатом на спрощення митних процедур та щодо надійності і безпеки – усі спеціальні спрощення.

У Митному кодексі визначено умови отримання сертифікату уповноваженого економічного оператора (ст. 14 МКУ) та підстави його зупинення дії (ст. 16) або анулювання (ст. 17).

За новим кодексом кожна особа має право оскаржити рішення, дії або бездіяльність митних органів, організацій, їх посадових осіб та інших працівників, якщо вважає, що цими рішеннями, діями або бездіяльністю порушено її права, свободи чи інтереси (ст. 24). У законі визначено предмет, порядок оскарження, вимоги до форми та змісту скарг, строки їх подання, порядок і строки їх розгляду тощо (гл. 2).

Країна походження товару. Ст. 38 МКУ до товарів, повністю вироблених у певній країні додає, окрім попередньо визначених, продукцію, одержану з морського дна або з морських надр за межами територіальних вод цієї країни, за умови, що ця країна має виключне право на розробку цього морського дна або цих морських надр; електроенергію, вироблену в цій країні.

Нова редакція Митного кодексу додатково визначає особливості визначення походження товарів, повністю вироблених або достатньо перероблених у вільних митних зонах на території України, під час випуску їх для вільного обігу на митній території України. Зокрема, товари вважаються достатньо переробленими у вільних митних зонах, ті які окрім зміни тарифної позиції мають частку доданої вартості, що становить не менш як 50 %. Серед документів, що підтверджують країну походження товару, окрім сертифікату про походження товару кодексом визначено: засвідчена декларація про походження товару, сертифікат про регіональне найменування товару.

Митна вартість товарів. У кодексі визначено, що основним методом визначення митної вартості є метод за ціною договору, при чому, перехід на інші методи регламентовано. МКУ чітко визначає документи, що подаються декларантом для підтвердження заявленої митної вартості (ст. 53) та підстави коригування митної вартості товарів (ст. 55), що не було прописано у старому законі.

Митні режими. Змінилась кількість митних режимів із 13 до 14 шляхом поділу режиму “тимчасове ввезення (вивезення)” на два “тимчасове ввезення” та “тимчасове вивезення”. Змінились назви окремих митних режимів: “спеціальна митна зона” у новій редакції звучить, як “вільна митна зона”, “магазин безмитної торгівлі” перетворено на “безмитну торгівлю”. Кожен з 14 митних режимів отримав додаткові роз’яснення щодо специфіки їх застосування. До прикладу, у кодексі визначається специфіка застосування митного режиму транзиту при перевантаженні товарів, кабордажних перевезень; строки транзитних перевезень; умови розміщення товарів на митному складі, що переміщуються у складі консолідованих вантажів, визначено умови розпорядження товарів у разі відкликання дозволу на переробку товарів на митній території України, умови знищення або руйнування окремих категорій товарів тощо. МКУ на відміну від його попередньої редакції докладно визначає документи, що використовуються для декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення відповідно до кожного митного режиму.

У трактуванні митних режимів вказується обов’язковість (імпорт) або звільнення: повне (вільна митна зона, для режимів реімпорту та реекспорту – звільнення від платежів імпорту та експорту відповідно), умовне повне або часткове звільнення (тимчасове ввезення, тимчасове вивезення, митний склад, безмитна торгівля, знищення або руйнування) від сплати всіх митних платежів та виконання усіх необхідних митних нормальностей. У визначенні митного режиму “переробка на митній території” встановлюється, що продукти переробки повинні бути вивезені у режимі реекспорту (попередня редакція використовувала режим експорту), відповідно були посилені заходи гарантування дотримання умов перебування товарів у митному режимі переробки на митній території. Строки переробки встановлюються виходячи з тривалості процесу переробки товарів (попереднє умовне обмеження – 90 днів ліквідоване).

Серед умов поміщення товарів у митні режими реімпорту та реекспорту зменшено строки повернення цих товарів на митну територію України з одного року до шести місяців; строк зберігання в митному режимі митного складу підакцизних товарів збільшено.

Додатково визначається митний статус товарів, поміщених у певний митний режим.

Митне оформлення. Новою редакцією кодексу значно розширено перелік осіб, які вважаються декларантами [4]. Надано можливість митного оформлення вантажів в будь-якому митному органі без листів-узгодження (попередньо оформлення здійснювалось за місцем державної реєстрації суб’єкта підприємницької діяльності або шляхом процедури погодження зміни місця митного оформлення). Ця норма є довгоочікуваною нормою для підприємців, оскільки скорочує ризик “адміністративного тиску” на бізнес [3].

Митним кодексом України передбачено виключний перелік інформації, що зазначається в митній декларації, та встановлено, що митним органам забороняється вимагати внесення до митної декларації відомостей, відмінних від зазначених у такому переліку. Це унеможливило зловживання з боку митного органу щодо запитуваної інформації та вимагання непередбачених документів для оформлення [4].

Скорочення переліку документів, які додаються до митної декларації. Передбачено подання разом з митною декларацією тільки рахунка або іншого документа, який визначає вартість товару, і декларації митної вартості (ст. 264 ч. 2 МКУ). При цьому декларація митної вартості не надається у разі декларування партій товарів, митна вартість яких не перевищує еквівалент 5000 євро (ст. 52 МКУ).

Скорочено випадки, коли митна декларація подається в обов’язковому порядку, зокрема, за новим порядком декларація митної вартості обов’язково подається у випадку якщо до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари, додаються подальші витрати (в т.ч. комісійні та брокерська винагорода, вартість упаковки або вартість пакувальних матеріалів) і якщо вони не включалися до ціни, а також у випадку, коли покупець та продавець пов’язані між собою (ст. 52 МКУ).

Скорочення тимчасових термінів здійснення митного оформлення протягом чотирьох годин з моменту подання митної декларації та документів (ст. 255 МКУ) (у попередній редакції встановлено термін – одна доба). Встановлюється персональна відповідальність посадової особи митниці за неправомірні затримки митного оформлення (ст. 94 МКУ).

Закріплюються загальні принципи здійснення електронного декларування товарів (наразі електронне декларування здійснюється усіма без винятку митницями). Визначено чіткі підстави для відмови в митному оформленні та обов’язки митниці надати вичерпні роз’яснення. Кожна відмова у прийнятті митної декларації оформлюється шляхом заповнення картки відмови в прийнятті митної декларації за формою, встановленою центральним органом виконавчої влади у сфері митної справи. Один примірник зазначеної картки невідкладно вручається (надсилається) декларанту або уповноваженій ним особі. Передбачено право задекларувати товари до моменту їх прибуття в Україну або в митний орган призначення.

Встановлено, що декларант може виправляти помилки, змінювати, відкликати та визнавати декларацію недійсною. Допущення у митній декларації помилок, які не призвели до неправомірного звільнення від сплати митних платежів або зменшення їх розміру, до незабезпечення дотримання заходів тарифного та/або нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, не тягне за собою застосування санкцій, передбачених кодексом та іншими актами законодавства України, крім випадків, якщо особа систематично (більше двох разів протягом місяця) допускає у митній декларації помилки, зазначені вище. [4]

Митні платежі – новий розділ митного кодексу. Новий митний кодекс містить інформацію щодо оподаткування митом товарів, що переміщуються через митний кордон України; визначає сутність, види мита,

митні пільги. Правила оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України, іншими (крім мита) митними платежами встановлюються Податковим кодексом України.

Гарантії забезпечення виконання зобов'язань перед митними органами – новий розділ кодексу. У законі зазначено, що надання митним органам забезпечення сплати митних платежів є обов'язковим при ввезенні на митну територію України та/або переміщенні територією України прохідним та внутрішнім транзитом товарів. Зокрема способами забезпечення сплати митних платежів визначено: фінансові гарантії; гарантування на умовах Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП 1975 р.; гарантування на умовах Конвенції про тимчасове ввезення із застосуванням книжки (карнету) А.Т.А. (ст. 306 МКУ).

Власник (або експедитор) зобов'язаний надати державі фінансову гарантію в розмірі повної суми митних і страхових платежів під час перебування вантажу на митній території України. Фінансова гарантія як забезпечення сплати митних платежів не надається, якщо сума митних платежів, що підлягають сплаті, не перевищує суму, еквівалентну 1000 євро (ст. 307 МКУ).

Особливості пропуску і оподаткування товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України громадянами. Товари (крім підакцизних), що переміщуються в ручній поклажі, у супроводжуваному багажі громадянами за межі митної території України, сумарна фактурна вартість яких перевищує еквівалент 10000 євро, підлягають письмовому декларуванню (було – 2000 євро), якщо не перевищує, то декларуються ті товари, на які законом встановлено вивізні мито (ст. 371 МКУ). Товари (за винятком підакцизних), сумарна фактурна вартість яких не перевищує еквівалент 1000 євро, що ввозяться громадянами на митну територію України не підлягають письмовому декларуванню (ст. 374 МКУ). Товари (крім підакцизних), що ввозяться громадянами, сумарна фактурна вартість та/або загальна вага яких перевищують обмеження, встановлені ст. 374 МКУ, але загальна фактурна вартість яких не перевищує еквівалент 10000 євро, підлягають письмовому декларуванню та оподатковуються ввізним митом за ставкою 10 % і податком на додану вартість за ставкою, встановленою Податковим кодексом України, в частині, що перевищує еквівалент 1000 євро.

Громадяни матимуть право ввозити на митну територію України товари на загальну суму: до 300 євро – у міжнародних поштових та експрес-відправленнях (поріг збільшено з 200 до 300 євро); до 1 тис. євро і вагою до 50 кг у ручній поклажі – без сплати будь-яких податків (поріг збільшено з 200 до 1 тис. євро); від 1 тис. до 10 тис. євро – зі сплатою ввізного мита в розмірі 10 % та ПДВ у розмірі 20 % (зменшена загальна ставка мита з 20 % до 10 %); більше 10 тис. євро – у порядку, передбаченому для суб'єктів ЗЕД (поріг збільшений з 1 тис. до 10 тис. євро).

Запобігання та протидія контрабанді, порушенню митних правил. У новому законі збільшено штрафи за порушення митних правил та введено поняття “Компроміс у митній справі”, що передбачає встановлення випадків коли за відсутності в діях особи, яка вчинила порушення митних правил, ознак злочину провадження у справі про це правопорушення може бути припинено шляхом компромісу і товари, в цьому випадку, можуть бути пропущені через митний кордон України до завершення розгляду справи про це порушення (за умови, що такі товари не підлягають конфіскації та не будуть потрібні надалі в процесі провадження у справі, або у випадку, коли декларант сплачує всі податки або представляє гарантію їх оплати). Компроміс полягає в укладенні мирової угоди між зазначеною особою та митним органом, посадова особа якого здійснює провадження у справі (ст. 521 МКУ). При цьому, за умовами мирової угоди, особа, яка вчинила порушення митних правил, зобов'язана у визначений термін унести до держбюджету кошти у сумі, що дорівнює сумі штрафу, передбаченого санкцією відповідної статті кодексу, та/або задекларувати в митний режим відмови на користь держави товари - безпосередні предмети порушення митних правил, а митний орган – припинити провадження у справі про порушення митних правил щодо цієї особи та здійснити митне оформлення задекларованих нею товарів відповідно до заявленого митного режиму.

Також залишаються і проблемні питання. Зокрема юрист міжнародної юридичної групи AstarovLawyers Лілія Павлова зазначає, що “Деякі проблемні для підприємців питання, на жаль, так і не отримали свого позитивного вирішення. Зокрема, перевізник, як і раніше, несе за вантаж відповідальність, обтяжену ризиком конфіскації транспортного засобу. При цьому, всім учасникам ЗЕД відомо, що перевізник практично не може відповідати за ті документи, які оформляє експедитор або брокер” [2]. Не вирішена у новому кодексі і проблема оцінки митної вартості товарів. Ціна на певну категорію товарів вноситься до митної бази, за якою потім оцінюють товар незалежно від його реальної вартості. Тобто митний орган може, приміром, порохувати, що взаємозв'язок продавця і покупця вплинув на ціну, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оціновані товари і оцінити вартість товару на власний розсуд [5].

Висновки. У статті було розглянуто основні нововведення Митного кодексу України прийнятого у 2012 р. Підсумовуючи сказане можна зробити висновки, що новий кодекс є прогресивним і необхідним для країни, оскільки спрощує процедури митного контролю та оформлення товарів як комерційних організацій, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, так і громадян, що перетинають митний кордон; наводить додаткові роз'яснення щодо виконання митних формальностей при перевезенні товарів через митний кордон України.

У тексті Митного кодексу містяться посилання на міжнародні договори: Конвенція про тимчасове ввезення (м. Стамбул, 1990 р.); Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП 1975 р., товарно-транспортних накладних, шляхового листа, провізних та інших супровідних документів, передбачених законодавством; Угода про застосування ст. VII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 р. тощо, що підтверджує задекларовану спробу приведення у відповідність митного законодавства до світових стандартів.

Література

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495–VI // Відомості Верх. Ради України, 2012, № 73–74, ст. 590.
2. Митний кодекс залишає “лазівки” для зловживань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.epravda.com.ua/news/2012/03/22/319303/view_print/
3. Новий Митний кодекс: “На що чекати бізнесу” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.potencial.org.ua/view/news/noviy-mitniy-kodeks--na-shcho-chekati-biznesu.html
4. Карцева Я. Новый Таможенный кодекс Украины: что нового ждать фармацевтам? [Электронный ресурс] / Я. Карцева // Правовой Альянс. – Режим доступу: www.legalalliance.com.ua/rus/press/344/
5. Митниця і новий Митний кодекс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pravoznavstvo.at.ua/publ/derzhavata_jiji_povnovazhennja/mitnicja_i_novij_mitnij_kodeks/10-1-0-159

УДК 658.112.3

Ю. В. КАРПЕНКО

Одеський національний економічний університет

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДИРЕКТИВНИХ ПОКАЗНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПРОДУКТІВ

Розглянуто ієрархічну систему цілей та доведено доцільність їх формування за основними сферами діяльності підприємства. На підставі ієрархії цілей та галузевої специфіки сформовано систему директивних показників підприємств хлібопродуктів.

This article is reviewed hierarchical system of objectives and is proved the feasibility of their formation for the main spheres of business activity. The directive indicators system of grain- products enterprises is formed on the basis of a hierarchy objectives and branch specificity.

Ефективне функціонування вітчизняних підприємств хлібопродуктів потребує формування системи директивних показників їх діяльності, що в свою чергу, потребує дослідження загальних цілей організації. Питання встановлення переліку цілей, на досягнення яких спрямовує діяльність організація, розглядається в роботах О.С. Виханського, М.Х. Мескона та ін. [1; 2]. Вони висвітлені в науковій літературі, але серед авторів не існує єдиного погляду щодо визначення цільових орієнтирів діяльності підприємства, їх кількості та змісту. Через це ми не можемо скористатися думками попередників, отже існує необхідність обґрунтування системи загальних цілей підприємства.

Метою статті є обґрунтування системи цілей підприємства та формування на їх підставі та з врахуванням галузевої специфіки системи директивних показників підприємств хлібопродуктів.

Погляди сучасних науковців щодо системи цілей підприємства суттєво відрізняються. Так, у [2, с. 269] пропонується встановлювати цілі: прибуткову, ринкову, продуктивну, фінансову, виробничу, дослідницьку, організаційну, соціальну. Існує точка зору, що цілі повинні бути визначені для кожного виду діяльності компанії, виконання якого вона бажає вимірювати. Проте є головні сфери, в яких організації встановлюють свої цілі. О.С. Виханський [1, с. 76] до них відносить доходи організації; роботу с клієнтами; потреби та добробут співробітників; соціальну відповідальність, А. Дайле [3, с. 17] – зростання, розвиток, прибуток. Та найбільшого розповсюдження отримала концепція збалансованої системи показників (BSC) Р.С. Каплана та Д.П. Нортон [4, с. 127], де запропоновано встановлення цілей за чотирма проєкціями діяльності підприємства: клієнти, фінанси, внутрішні процеси, оновлення та навчання. Всі цілі мають однаково важливе значення, отже їх система не має ієрархічного характеру.

Альтернативний принцип формування цілей діяльності підприємства сьогодні запропоновано в концепції вартісно-орієнтованого управління [5; 6] та контролінгу [3; 7]. Відповідно до нього система цілей повинна мати ієрархічний характер. Метою вищого рівня має бути економічна, що відображає інтереси власників, а всі інші цілі їй підпорядковуються. На нашу думку, до здобутків концепції BSC слід віднести фокусування на вимірі стратегії підприємства, оперування обмеженою кількістю фінансових та нефінансових показників. Недоліками концепції слід вважати те, що запропоновані показники не розглядалися у взаємозв'язку, хоча формально вони називалися системою. Чотири проєкції діяльності, в яких устанавлюються цілі, у BSC розглядають як вхідні дані, їх розробка не була предметом концепції.

Все зазначене спонукає нас додержуватися позицій концепції вартісно-орієнтованого управління і контролінгу та прийняти ієрархічний характер системи цілей, де метою вищого рівня ієрархії є економічна. З огляду на такі результати аналізу, ми вважаємо за доцільне обґрунтувати систему загальних цілей та визначити принцип її побудови.

Ми вважаємо, що обґрунтувати сфери, в яких підприємство встановлює цілі, доцільно за допомогою теорії фірми. Згідно з останньою підприємство являє собою баланс інтересів сторін, зацікавлених у певних результатах його діяльності. Зацікавленими сторонами є, перш за все, акціонери підприємства, його персонал та клієнти. Так, власники підприємства зацікавлені як мінімум – у збереженні вкладеного ними капіталу, як мак-